

Kliment Štěpánek

VZPOMÍNKY
NA POSLEDNÍ LÉTA
JAROSLAVA
HAŠKA

1960

Krajské nakladatelství

Havlíčkův Brod

Mám-li napsat své vzpomínky na Jaroslava Haška, autora mnoha set humoristických povídek a slavného románu „Dobrý voják Švejk za světové války“, mohu tak učinit jen za několik jeho posledních let, které Hašek strávil po první světové válce v Lipnici nad Sázavou.

Na této Lipnici, po svém návratu z Ruska, dožil Jaroslav Hašek zbytek svého života.

Jen krátce se zmíním o prostředí, ve kterém Hašek žil a ve kterém našel tak velké zalíbení. Lipnice nad Sázavou leží v okrese Havlíčkův Brod. Je to horské městečko s krásným lesnatým okolím a zříceninou kdysi slavného a mohutného hradu vévodí do daleka. — Kromě kamenického průmyslu, který dával jen tvrdou obživu, a trochy chudých políček, nebylo tu jiného výdělku. Kdysi slavná a mocná Lipnice, povýšená již za Karla IV. na město, má dnes jen tu svou krásu a historii. A malířel!

Jeden z nich, Jaroslav Panuška, žil a maloval v okolí Lipnice již celá desetiletí. Pamatují se, jak dávno před první světovou válkou tu maloval svá

rozměrná plátna. Často se pak na Lipnici vracel, až konečně se v blízkém Kochanově usadil nadobro. Jeho dva syny, rovněž akademické malíře, upoutala k sobě Lipnice právě tak, jako jejich otce.

Mistr Panuška „zavinil“, že na Lipnici přesídlil i Jaroslav Hašek.

Seděl v létě 1921 v hostinci „U české koruny“ a vykládal rozmarné Haškovy příhody. Pak si vzpomněl, že už to není s Haškem v Praze k vydržení, vůbec prý nepracuje, takže by bylo nejlépe dostat ho z Prahy. A Lipnice prý by se k tomu nejlépe hodila.

My, kteří jsme neslyšeli na vlastní uši, že Panuška přiveze Haška, dozvěděli jsme se o tom hodně zkomoleně. Místo Haška očekávali jsme Karla Hašlera a těšili jsme se, jak nám Hašler něco zazpívá a jak bude na Lipnici veselo.

Omyl se brzkým Haškovým příjezdem vysvětlil k velikému zármutku mnohých, poněvadž Hašek zpěvák nebyl a jediná jeho písnička byla vojácká: „Župaj, župaj, župajdá . . .“

Melodii k této písni zpíval, jak se to kdy dalo, vždy však bylo na první pohled patrné, že Hašek hudební sluch nemá.

Ubytoval se v hostinci „U Invalidů“ nebo „U Lexy“, nebo — jak se ještě jinak říkalo — „U české koruny“, a byl tam spokojen. Nikam několik prvních dnů nevyšel. A když Mistr Panuška odjížděl do Prahy a loučil se onoho léta nadobro již s Lipnicí, Hašek s ním neodjel.

A s Lipnicí se již Hašek nerozešel. Za krátký čas

musela přijet za ním „kněžka Šura“ (Alexandra Lvova), asi dvakrát nebo třikrát si zajel na pár dní do Prahy, brzy se však zas natrvalo vrátil na objevenou Lipnici.

Haška jsem poznal poprvé jednou odpoledne. Potkali jsme se na náměstí. Vzbudil mou pozornost nejen jako neznámý člověk, ale i svým vzhledem, svým dosti nedbalým oblekem. Vidím, jak proti mně jde mírně otlýlý člověk, bez límce, v silně obnošených šatech, s opalkem cigarety v ústech. Zdaleka se na mne usmíval a hlavou bodře kynul na pozdrav.

Minuli jsme se tehdy bez řeči, ale už o několik kroků dál jsem se dozvěděl, kdo to je.

Na Lipnici se Hašek rychle aklimatizoval. S hosty od Invalidů byl hned nejlepší kamarád, chodil často od jednoho ke druhému na zabijačky a pověst, jaký je znamenitý společník, se brzy potvrdila.

Zabijačky u známých od Invalidů vedl brzy sám v evidenci. Posílal svým známým oběžníky, ve kterých oznamoval humorným způsobem, kdy a u koho se bude zabijačka odbývat a zval k účasti na ní. Úspěch býval vždy úplný, škoda jen, že se některý z jeho oběžníků nezachoval.

Z Prahy přijeli brzy za ním akademický malíř Christov (Bulhar) a tehdejší ředitel pražského divadélka „Adrie“ Longen se svou chotí Xenou. — Christov obíhal kolem Lipnice tvořil podzimní ná-

lady a Longen s Haškem upravovali Švejka pro divadlo.

Tehdy pracoval Hašek dosti pilně a společně s Longenem mimo Švejka stvořili veselohru „Ministr a jeho dítě“, která však se do „Adrie“ nedostala, cen-zura ji nepustila.

U Invalidů bylo plno plakátů, mezi nimi také ohromný plakát na veselohru „Ministr a jeho dítě“. Hašek pod ním seděl, usmíval se, ale „Ministr a jeho dítě“ nebyl ještě ani z polovice hotov. Tato veselohra byla dokončena dva dni před plakátováním termínem.

Rukopis veselohry odváželi členové „Adrie“ o jedné hodině v noci. Doprovázel jsem je na nádraží do Světlé nad Sázavou. Cestu hlubokými lesy neznali, zvláště za tmavé noci, a do rána se zdržovat nemohli.

Longen se svou chotí Xenou pobýli na Lipnici u Haška několik měsíců, trávili zde veselé vánoce a ještě veselejšího Silvestra.

První dobu na Lipnici chodil Hašek podivně oblečen. Na hlavě míval vysokou huňatou ruskou čepici, pak hodně ošumělý „kaiserrock“ s hedvábným lesklým límcem a s roztrženým loktem, jakési staré tmavé kalhoty a vysoké boty — ruské válenky.

Takto oblečeného jsme ho viděli i na koncertě houslového virtuóza Voldána.

Když už Hašek později nějakou tu korunu měl, zajel si jednou s paní Šurou do Prahy a vrátil se v nových modrých šatech, v šedém klobouku a

v hnědých polobotkách. Také hůlku se stříbrným knoflíkem si přivezl. Tím jeho zevnějšek velmi získal.

Na Lipnici si pořídil jen jedny šaty, ale mnoho jich neužil. Koupil od místního obchodníka na dva obleky modrého „listru“. Z jedné poloviny si dal ušít oblek a druhou daroval mně. Listr se na nás blýskal, ale ne dlouho. Stará, přes válku proležená látka se hlavně na silném Haškovi brzy rozsykala a bylo po blýskavé eleganci.

Jednou byla moje matka na nákupu u souseda — obchodníka, který u nás měl pověst výborného výrobce likérů. Kupovala jakousi maličkost a viděla, jak u sousedního „pultu“ si přihýbá jakýsi tulák s Haškem, kterého matka ještě neznala a který jí na první pohled připadal jako slušný člověk. V malé chvíli, než byla obsloužena, zpozorovala, jak oba do sebe obrátili několik „panáků“. Nedalo jí to a začala Haška přemlouvat, aby pití nechal. Přiznám se, že to maminka nedělala z nějaké útrpnosti. Napadlo jí, že ti dva brzy budou mít dost. Náš tatínek byl v Lipnici městským strážníkem; bylo mu tenkrát již přes 70 let a měl za sebou plných 42 let služby a na úřední zakročení proti opilým výtržníkům by už proto mnoho sil neměl.

Hašek přijímal matčiny domluvy velmi zkroutěně, přikyvoval jí a po každém napomenutí opakoval svému kumpánu, že pítí škodí. Ale pokaždé dal jemu i sobě nalít znovu. Maminka však naléhala na něho tím více, a tu se Hašek dopálil, začal jí

odsekávat a nakonec ji „vyprovodil“ z krámu. Za chvíli se však dozvěděl, kdo ta paní je; v tu chvíli nechal pít i kamaráda a šel se mamince omluvit. Že prý si to se ženou „policajta“ nesmí rozházet.

Hašek udělal jednou těžkou hlavu místnímu panu poštmistroví. Napsal do Vilímkova humoristického kalendáře povídku, v níž vylíčil námahu a těžkosti přednosty malého poštovního úřadu s vyplacením peněžní poukázky ubohému spisovateli, který netrpělivě čeká na svůj honorář. Humoreska byla psána živě, líčila, jak pan poštministr vyplácí peněžní zásilku po splátkách, poněvadž smí mít v pokladně podle předpisu jen nepatrnou částku a zrovna po několik dní žádný příjem neměl.

Tato povídka se stala předmětem úředního jednání. Všimlo si jí ředitelství pošt a telegrafů v Hradci Králové a zaslalo panu poštmistroví na Lipnici (přestože v povídce nebylo udáno místo poštovního úřadu) spis, ve kterém se dožadovalo sdělení, zda se zakládá na pravdě to, co je v humoresce napsáno. Stal-li se takový případ panu spisovateli Haškovi, dostal pan poštministr příkaz, aby se Haškovi omluvil a ujistil ho, že se to nebude vícekrát opakovat.

Pan poštministr nařízení vyhověl a Hašek měl radost, že se mu zas jedna „psína“ povedla.

Jednoho dne hrál před farou flašinetář. Hrál a hrál, hospodyně mu dala almužnu, ale flašinetář hrál pořád. Kdekdo z fary, každý posílal flašine-

táře o dům dál, ale flašinetář hrál a hrál a tajemně mlčel. Teprve po dlouhém přemlouvání konečně prozradil, že dostal od jednoho pána „pětku“, aby hrál před farou celou hodinu.

Byl to arci Hašek, který mu tu „pětku“ dal.

Na štěstí byli Hašek a pan farář dobří známí, skončilo to tedy vesele.

Jiný den zas Hašek viděl, jak táhnou dva sousedé pilu—cirkulárku po náměstí do kopce a silně se potí. Rozběhl se k nim a nedbaje jejich zdráhání odvedl je do krámu, tam, kde měli tu dobrou kofalku, vnutil do nich pár „štamprlat“ a pak jim sám pomohl cirkulárku vytáhnout na nejvyšší bod náměstí.

Brzy po Haškově příjezdu na Lipnici jsem se dozvěděl, že Hašek poněkud postonává, ke všemu si opařil ruku, a hledá nějakého písaře. Byl jsem tehdy doma u rodičů a bylo mi velice vhod, když jsem dostal vzkaz od hostinského Invalida, že mne chce Hašek přijmout do služby, abych ještě ten den přišel Haškovi ukázat, co umím.

Přesně ve tři hodiny odpoledne, podle Haškova přání, jsem ho navštívil. Bydlel dosud u Invalidů. V prvním poschodí měl malý pokoj s kachlovým sporákem a s umyvadlem, stolem, dvěma židlemi, dvěma postelemi a stolkem. Pokoj byl rozdělen květovanou španělskou stěnou na dvě polovice. Prvá polovice, ode dveří, byla kuchyní, druhá pracovní a ložnicí. Na stole leželo několik knih, sklenička a šálek od čaje. Na zdi visela zvětšená foto-

grafie herce Karla Nolla v úloze Švejka. V rohu fotografie bylo napsáno: „Švejku Haškovi — Švejk Noll“.

Uvítán jsem byl velice kamarádsky a také paní Šura mě vlídně přijala. Musel jsem si hned sednout ke stolu, paní Šura seběhla dolů k Invalidům pro čaj a než se vrátila, vypili jsme s Haškem na vzájemné zdraví po dvou stupečkách zaručeně přírodní slivovice. Přešli jsme pak hned k věci. Hašek si stěžoval na opařenou ruku, na nakladatele, který prý ho neustále trápí o pokračování Švejka a na různé redakce, kterými prý je přímo bombardován o příspěvky. Aby mohl dál pracovat, potřebuje prý nutně pomocníka. Ukázal jsem mu rukopis a jak rychle píše a když byl Hašek spokojen, domluvili jsme se ještě o platu a o pracovní době.

Hašek si přál, abychom pracovali každý den dopoledne od 9 do 12 hodin a odpoledne od od 3 do 5 hodin. Slíbil, že mi bude platit, i kdybychom nepracovali vždy pět hodin denně. A další odpracované hodiny přesčasové budou placeny měsíčně pozadu. Mimo to ještě, kdybych v jeho věci někam cestoval, že mi zaplatí výlohy a diety. A pracovat že začneme hned druhý den ráno v 9 hodin. Musel jsem vypít ještě jeden čaj a se slibem, že se ráno dostavím, rozloučil jsem se se svým novým zajímavým šéfem.

Paní Šura mě vyprovodila na chodbu a stěžovala si mně, že Jaroslavčík ztrácí chuť k práci, nakladatel prý mu nechce posílat peníze, když neposílá rukopis a práce prý má stále víc a víc.

Druhý den jsem přišel přesně, jak bylo umluveno, v 9 hodin. Hašek spal. A protože spala i paní Šura, ani jsem se do bytu nedostal. Když jsem zaklepal na dveře, Hašek se probudil a když poznal, že jsem to já, zavolal, abych přišel za hodinu. Přišel jsem tedy za hodinu a zas se opakovalo totéž. Hašek volal z postele: „Jéžiš, mně se chce spát. Prosím vás, přijďte za hodinu — nebo ještě lépe až odpoledne!“

Takové štěstí jít do práce a odejít bez ní se opakovalo dost často. Někdy Hašek vstal skutečně za hodinu, někdy za dvě, někdy zas nevstal ani odpoledne a když vstal, mnohdy jsme toho mnoho nenapsali. Hleděl jsem Haška vystihnout, abych mu mohl připamatovat jeho práci, ale dal si málokdy říci. Záleželo to většinou na jeho náladě.

Stalo se, že mi diktoval v lokále u Invalidů a přítom se o něco hádal s kterýmsi hostem. Za takové situace jsem se mnohdy musel na některou větu několikrát tázat. Nebo seděl ve společnosti akademického malíře Panušky, soudního rady Švejce z Příbramě a dvou místních učitelů, Šikýře a Mareše, který vyučoval paní Šuru češtině; živě se s nimi bavil a přitom mezi řečí diktoval. Jednou jsme se šli podívat, jak pokračuje oprava domku, který si na jaře koupil, a odtamtud jsem se najednou musel vrátit pro psací náčiní a papír, sednout si na práh a psát na bedně, zatímco nedaleko pracovali zedníci.

Jak jsem již vpředu uvedl, přišel jsem k Haškovi poprvé do práce dopoledne, ale marně. Hašek vy-

spával. Přišel jsem tedy odpoledne a Hašek seděl již u stolu, čekal na mne a smál se:

„To jsme tomu ráno dali, co?“

Paní Šura musela přinést od Invalidů ihned čaj a nalít slivovici. Pomalu jsme se chystali k práci. Těšil jsem se na Švejka, byl jsem zvědav, jakým způsobem Hašek pracuje, má-li nějaké poznámky, podle kterých příběhy svého Švejka dává dohromady, ale ten den jsem se to nedozvěděl.

„Švejka necháme dnes ještě spát a napíšeme něco kratšího,“ řekl Hašek k mému velkému zklamání.

Ještě jsme spolu chvíli hovořili o docela všedních věcech, mezitím jsem si připravil papír, pero a inkoust, načež Hašek najednou vstal, začal přecházet po pokoji na nepatrném volném prostoru, ruce si dal za záda a řekl: „Tak začínáme! Nadpis ještě nepište žádný a nechte pro něj místo, ten napíšeme, až to bude hotové, podle toho, co to bude!“

Tedy nejen já, ale ani Hašek sám snad nevěděl, co to bude. Sotva si však zapálil cigaretu, už byl v tempu a já měl co dělat, abych s ním udržel krok. Byl to můj pracovní křest, neměl jsem napoprvé dostatečnou rutinu, ale za dvě hodiny to přece bylo.

Byla to humoreska „Styk rodičů s dětmi“, prvně otištěná ve sbírce Haškových povídek „Mírová konference a jiné humoresky“.

Hašek při diktování střídavě přecházel nebo seděl, někdy se ušklíbl, jindy se zas jen zasmál a

když mi nadiktoval poslední větu, začal se upřímně smát nad tím, jak se mu podařilo profesora Švolbu, hlavní postavu humoresky, přemístit na nové místo na tehdejší Podkarpatskou Rus.

Napsaný rukopis jsem musel zabalit, aniž se na něj Hašek podíval, a poslat básníku Opočenskému, který knihu Haškových povídek „Mírová konference“ pořádal.

Potom mě Hašek prosil, abych mu napsal ještě dopis a několik pohlednic bratrovi a známým. Tím můj první den u Haška skončil.

Druhý den jsme začali hned ráno a hned se Švejkem; Hašek mi podal čtvrtku papíru do polovičky popsanou. Ptal jsem se ho, kde má ostatní rukopis, ale on se jen zasmál a odpověděl: „Nakladatel se nemůže dočkat, chce na mně pořádký rukopis, tak mu posílám, co za den napíšu. Nechám si vždy jen tu poslední rozepsanou čtvrtku, abych věděl, kde zas mám začít.“

Byl jsem zvědav ještě na Haškovy poznámky, ale také nic velkého jsem neviděl. Byl to obyčejný útržkový blok, na prvním listě s nějakou škrábanicí a další listy byly čisté. Když Hašek začal diktovat, nechal si ani blok do ruky. Po celou dobu se nikam ani nepodíval, takže jsem poznal, že ona škrábanice a hieroglyfy na bloku neměly se Švejkem nic společného.

Občas však roztáhl mapu, a to tehdy, když potřeboval určit přesné místo Švejkova putování, hlavně při Švejkově tažení s „marškumpačkou“ z Maďarska na ruskou frontu.

Hašek opět přecházel nebo posedával a diktoval. Občas si zapálil cigaretu a zavolal na paní Šuru, která měla na starosti likéry, aby mu nalila stoupečku. Při tom nastala obyčejně mezi nimi potyčka. Paní Šura tvrdila, že už Jaroslavčík vypil moc a nechtěla mu už nalít. Až za slib, že už to bude pravdu poslední, nalila zas.

Druhý den jsme napsali Švejka asi na osm stran. Hašek diktoval rychle, ale dělal delší přestávky a pak také několik návštěv nás zdrželo. Popsané čtvrtky jsme večer odeslali do Prahy nakladateli Adolfu Synkovi, jedině poslední rozepsanou čtvrtku jsme nechali doma.

Někdy nám zbyla rozepsaná čtvrtka papíru, na které nebylo více než dva až tři řádky ze Švejkova monologu, ale Hašek přece zas plyně a přesně pokračoval.

Stávalo se, že Hašek najednou v nejlepším diktování přestal a dal se do ohromného smíchu. Bylo to obyčejně, když nechal dlouho Švejka „kecat“, nebo Balouna „žrát“ a poručíka Duba křičet: „Vy holoto, vy mě ještě neznáte, ale počkejte, až mě poznáte“. Také sapér Vodička byl jeho zamilovanou postavou. Já sám jsem byl několikrát v těžké situaci, smíchy jsem se třásl, takže jsem musel Haška poprosit o malou přestávku...

Své krátké práce posílal Hašek do různých listů. Míval často rozepsáno více takových příspěvků najednou, a byl-li v peněžité tísní, což se stávalo dost často, a potřeboval-li brzy peníze, hleděl si tako-

vých krátkých povídek víc než Švejka. Těmito povídkami uhrazoval si také předplatné těch časopisů a novin, které odebíral.

Dostával spoustu žádostí od nakladatelů i od neznámých jednotlivců a stolních společností, aby již vydal další díl Švejka, kterého prý se nemohou dočkat.

Na tyto úspěchy býval Hašek velmi hrdý, ale největší radost mu způsobil pan Geringer, majitel českého deníku „Svornost“ v Chicagu.

Pan Geringer oznámil Haškovi, že chce otiskovat „Dobrého vojáka Švejka“ v nedělní zábavné příloze „Svornosti“. Psal, že sice v Americe nepotřebuje autorského svolení, ale že chce zachovat tradici ze staré vlasti a vzhledem k mimořádnému dílu jej o toto povolení žádá. Hašek měl velkou radost z toho, že práce, která byla teprv na polovic hotova, už se měla tisknout v Americe. Také oznámil, že mu pan Geringer poukáže určitou částku dolarů (tuším, že jedno sto, určitě se však již nepamatuji), Haška potěšilo a dal svolení k tomu, aby pan Geringer nahradil „silné“ výrazy ve Švejkovi jemnějšími. Nerad to sice dělal, ale pan Geringer upozorňoval, že věrně do detailů Švejka v Americe otiskovat nemůže.

„Dobrý voják Švejk“ ve „Svornosti“ skutečně pak vycházel a Hašek dostával pravidelně každé nedělní číslo.

Návštěv z Prahy, které byly v souvislosti s jeho Švejkem, pokud se pamatují, měl Hašek několik.

Byl to především nakladatel Synek, který, když se nemohl dočkat rukopisu, osobně si pro něj přijel. Působil i na mne, abych se přičiňoval u Haška k rychlejšímu psaní. Za Haškem přijel také asi dvakrát Ruda Mařík, který v době, kdy už nebyl Longen ředitelem divadla „Adrie“, zpracovával pro toto divadlo další dramatisace Švejka, jako „Švejk na mírové konferenci v Janově“ a jiné.

Přijel sem několikrát též nový ředitel divadla „Adrie“ Antonín Fencel. Bylo to hlavně kvůli ujednání smluv o autorském právu pro divadlo a sjednání výše tantiém.

Za Haškem přijel jednou na Lipnici filmový režisér Rovenský. Jednal s ním o zadání práva na filmování Švejka. Musel jsem smlouvu podle Haškova diktátu třikrát napsat a přestože si Hašek kladl nemožné podmínky, Rovenský ji podepsal. Touto smlouvou chtěl patrně Hašek udělat nátlak na ředitele divadla „Adrie“, který měl kromě provozovacího práva divadelního i právo filmovací, ale k natáčení se neměl. Hašek dával režiséru Rovenskému čtrnáctidenní lhůtu; nezačne-li do 14 dnů filmovat, právo k natáčení zaniká. Hašek se domníval, že právo k natáčení „Adrie“ a bude uplatňovat až se to dozví ředitel „Adrie“ a bude uplatňovat své právo, poukáže Hašek na to, že na průtahy a oddalování s natáčením Švejka nemůže čekat.

Nic se však nestalo. Rovenský ve stanoveném čase s filmováním nezačal, a tak se Hašek za svého života Švejka ve filmu nedočkal.

Jednoho dne jsem byl mimořádně volán mezi polednem k Haškovi. Nemusel jsem chodit ani do Haškova bytu v prvním poschodí, Hašek seděl v přízemí u Invalidů v lokále a měl velkou návštěvu. Přestože jsem osobně nikoho neznal, poznal jsem hned jednoho — byl to herec Karel Noll, představitel Švejka, a další s ním byli: paní Nollova a herec Charvát, představitel „žrouta“ Balouna.

Za rušného hovoru jsem se dozvěděl účel jejich návštěvy. Nový pan ředitel, který převzal divadlo „Adrie“ po Longenovi, vypověděl celý soubor a pro další sezónu přijal herce nové, lacinější. Udělal to bez vědomí Haškova, a Noll, kterého měl Hašek opravdu rád, přijel se svou paní a hercem Charváttem a jménem celého souboru prosil o ochranu. Přijeli hned s návrhem, který Hašek bez váhání schválil a který také hned písemně potvrdil. Hašek mi nadiktoval smlouvu, kterou Karlu Nollovi a souduhům propuštěným z „Adrie“ dává právo hrát Švejka na českém venkově. Smlouva byla napsána trojmo a jeden opis dostal Noll, který i s ostatními dával Haškovi svou věčnost najevo.

Hašek hned rozhodl, že první vystoupení Nollova souboru bude za jeho přítomnosti v Havlíčkově Brodě a hned se tam prý pojede vyjednávat, co je potřeba. Nejmenší radost z toho měla paní Šura. Věděla, že to nedopadne dobře, že z toho bude jen veliká útrata a zameškáno mnoho dní. Na její přání, abych jí pomohl „Jaroslavčíka“ přemlouvat k brzkému návratu domů, jel jsem také. Poněvadž Hašek těžko chodil, chtěl najmout povoz, který by nás

dovezl na nádraží do Okrouhlice, vzdálené od Lipnice asi jednu a půl hodiny. Mysleli jsme, když se nám nepodaří sehnat povoz, že Hašek zůstane doma, a v Havlíčkově Brodě že vyjedná všechno Noll sám. Chopili jsme se této příležitosti, vyjednávali jsme s místními hospodáři o povoz jen na oko a Haškovi jsme pak s lítostí oznámili, že se nám povoz pro nutné letní práce hospodářů nepodařilo sehnat. — Hašek však prosadil svou a celá naše společnost jako karavana i s Haškem šla pěšky.

Vjezd do Havlíčkova Brodu byl slavný. Cesta od nádraží byla samé zastávky. Nejprve v lahůdkářství na dobré jídlo a víno, dále u velkovýrobce líkérů, odkud jsme odnášeli za Haškův autogram tři litry pověstného „Jezuitského líkeru“, a dále v restauracích u Bukovských, Krechlerů a dalších. Všude byl Hašek již z dřívějších návštěv dobře znám a vřele vítán.

Zadání městského divadla, plakátování a další jednání bylo ještě ten den skončeno a manželé Nollovi s Charvátem odjeli hned zpět do Prahy. Nollovi se mnoho nechtělo, ale jeho paní jinak nedala. Na prosbu paní Šury vzala si manžela hned cestou do Havlíčkova Brodu stranou a řekla: „Karlíčku, to ti povídám, ať se držíš zpátky a děláš dobrotu!“ Paní Šura se obávala nejhoršího.

Náš pobyt v Havlíčkově Brodě se protáhl na tři dni. Byl to pobyt hodný Jaroslava Haška a byl by se snad protáhl déle, kdyby se nebyl třetího dne objevil v restauraci u Krechlerů, kde jsme právě obědvali, mladý spisovatel z Prahy, který projevo-

val velikou radost nad tím, že Haška našel. Vypravoval, jak ho hledal na Lipnici, tam že na něho den čekal, na jeho útraty u Invalidů jedl, pil a spal, a když se ho nemohl dočkat, že se za ním rozjel do Havlíčkova Brodu. Mladý pan spisovatel přijel ve velmi chatrném oděvu a ještě chatrnější obuvi, a to dopomohlo našim domluvám, že se Hašek rozhodl jeti domů. Cestou k nádraží prošli jsme znovu všemi podniky jako prvního dne cestou od nádraží, ovšem v obráceném pořadí, a s námi teď i nový host, který se také s námi vrátil na Lipnici, kde ještě nějaký den pobyl.

Asi za čtrnáct dní se cesta do Havlíčkova Brodu opakovala. Tentokrát si Hašek přizval ještě několik lipnických kamarádů. Městské divadlo v plném lesku s vyhrazenými křesly pro autora a jeho hosty bylo po celé tři dny vyprodáno do posledního místečka. Tehdy Hašek zářil radostí, vyvolávání autora nebralo konce.

Brzy nato si přijel z Prahy na Haška nový pan ředitel z „Adrie“. Vytýkal Haškovi porušení smlouvy, poněvadž výhradní právo na provozování zdravotizovaného Švejka má jedině on, a Hašek že s ním dále již nemůže disponovat. Na Haškovy důvody svolil, aby Nollova skupina mohla hrát Švejka na českém venkově, ale poplatek z her že musí být odváděn jemu, ne Haškovi. Pro jistotu nechal smlouvu dodatečně ověřit obvodním notářem.

Jak jsem se po letech dozvěděl, byl z toho po smrti Haškově mezi ředitelem „Adrie“ a skupinou Noll a soudruzi soudní spor. Jak spor dopadl, ne-

vím, jako svědek k soudu jsem předvolán nebyl, třebaže jsem byl při jednání o smlouvě u Haška osobně přítomen a smlouvu vlastnoručně psal.

Garderobu neměl Hašek velkou. Oblek, v němž jsem ho poznal, brzy zahodil a zůstaly mu jediné obnošené kalhoty. K těm, jak jsem se již vpředu zmínil, přibyl mu nový modrý oblek, který si přivezl z Prahy, a blýskavý oblek listrový, který si dal ušít na Lipnici, ale který se mu však brzy rozsypal. V létě se silně potil a proto si pořídil z modrého košilového plátna jakousi kombinaci košile a kazajky, které říkal „rubaška“ a která mu dost slušela. Nosil ji na nahém těle navrch přes kalhoty, přepásán v boku šňůrou s třapci. K tomu míval na hlavě světlou placatou čepici se štítkem.

Stávalo se, že mi Hašek diktoval a ležel přitom v posteli; nebývalo mu někdy dobře. Snad to byly příznaky choroby, nebo jindy se mu nechtělo vstávat po probdělé noci.

Jednou odpoledne, v nejlepší práci, znenadání seskočil s postele a dal se do křiku, že ho bolí břicho, aby mu Šurinka podala honem kalhoty. Když se vyřítl ven, kroutila paní Šura hlavou, jaké to má Jaroslavčik způsoby. Netrvalo dlouho a zvenčí se ozval strašlivý křik. Než jsme se mohli podívat, co se stalo, stál již Hašek mezi dveřmi jen v košili bez kalhot i bez spodků všecek rozčilen:

„Zatracený mrchy, ty mně daly. Vlezly mi, potvoří, do kalhot.“

Očekávali jsme s paní Šurou nějakou strašnou

událost, konejšili jsme „Jaroslavčika“, který teprve za chvíli byl schopen vypovědět, co se přihodilo. Oknem do záchodu vlétko několik vos a dvě vlezly Haškovi do kalhot. Hašek strašně zařval, mžiknutím oka byl z kalhot venku a při svlékání prorazil je oběma nohama „na zadní plošíně“. Paní Šura musela dojít pro kalhoty a poslat je ihned ke krejčímu, aby měl Hašek co nosit. Tyto kalhoty s dvěma ohromnými záplatami vzadu nosil Hašek až do smrti a nic si z toho nedělal, když se mu někdo smál, že je jako havíř, který chce fárat do dolu.

Bot měl Hašek dva páry. Když zemřel, zjistila paní Šura, že jeden pár chybí. Poněvadž bylo vyloučeno, že by je někdo ukradl, usoudili jsme, že je těsně před svou smrtí někomu daroval. Kdy a kdo si je odnesl, jsme nikdy nezjistili.

Nebylo to nic zvláštního. — Občas přijel někdo z Haškových kamarádů, poprosil o boty a Hašek, měl-li náhodou nějaké, neodepřel. Anebo mu napsal poukázku k ševci Krupičkovi. Jeden takový „kamarád“, když u Haška několik dní jedl a pil, odejel teprve tehdy, když dostal poukázku na boty. Hned po příjezdu do Prahy došel nadto k nakladateli Synkovi, že ho Hašek pozdravuje a vzkazuje, aby mu dal 200 korun. Nakladatel Synek nepostřehl v tom podvod, dvě stě korun vyplatil a oznámil to Haškovi. Bylo z toho veliké pozdvižení. Tehdy dal Hašek za pravdu paní Šuře, která podobně „kamarády“ nemohla ani vidět.

Hašek si rád zakuchařil, zvláště odjela-li paní Šura do Prahy. Poslal mne k řezníkovi pro játra, uzený jazyk nebo jiné dobroty, a opravdu upravil vždy dobré jídlo.

Jednou si vzpomněl, že by mohl udělat ruské pirohy. Tenkrát byla paní Šura doma a koupila právě košík pěkných hříbků. Hašel chtěl naplnit pirohy místo masem rozemletými houbami. Kdekomu sliboval dobré pirohy a kdekdo se na ně těšil. Když byly pirohy usmažené, bylo radost na ně pohledět, ale nádivka se, bohužel, Haškovi nepovedla a pirožky nebyly k jídlu.

Rozkřiklo se to a ten den se každý Haškovým vyhýbal, jen já nemohl. Hašek, který byl vždy štědrý, neskřblil ani tentokrát a dopřál mi těch pirohů plnou měrou.

Peníze hotové Hašek neměl snad nikdy, alespoň ne dostatek. Utratil jich dost a dost. Potřeboval-li od někoho práci, třeba jen malou službičku, každému kavalírsky zaplatil. Nikdo se u něho nebál o peníze, rádi mu i čekali, poněvadž každý vždycky dostal vše do krejcaru.

Největší příjem měl ze Švejka, který měl již v roce 1922, přestože nebyl ani z polovice hotov, čtvrté vydání dílu prvního a třetí vydání dílu druhého. Nikdy však nečekal, až mu nakladatel peníze pošle, nýbrž sám si je od něho neúnavně vybíral. Nakladatel Synek je musel často posílat i telegraficky, a přitom se k velké Haškově nelibosti stávalo, že náš malý poštovní úřad nebyl na takové peníze při-

praven a Hašek musel čekat dva až tři dny, nežli pošta peníze sehnala.

Za to, jak jsem se již zmínil, pomstil se jí povídkou ve Vilímkově humoristickém kalendáři.

Nakladatel Synek arcit' také místo peněz poslal někdy dotaz, co dělá rukopis s pokračováním Švejka. Pro velký zájem čtenářů stál v tiskárně zadaný stroj s rozsázeným Švejkem a nemohl tisknout, dokud nebyl dodán další rukopis. Stálo to veliké peníze, a proto byl nakladatel velmi netrpělivý. Místo peněz poslal dopis a po takovém dopise obyčejně Hašek „dostal inspiraci“. Druhý den šel zas kus rukopisu k Synkovi a za to zase přišly obratem peníze.

Jednou odpoledne šel jsem jako obyčejně do práce, ale Haška jsem našel dole u invalidů. Seděl tam s místním občanem, kterému jsme říkali „Amerikán“. Přijel totiž po první světové válce domů z Ameriky a byl znám svými dolary. Vzpomínali spolu na vojnu, dostali se i na Švejka. „Amerikán“ řekl Haškovi do očí, že napsat Švejka není žádný „kumšt“, to že by jeho táta, kdyby byl živ, i když mnoho psát neuměl, dovedl také.

To už Hašek nevydržel, vyskočil, začal „Amerikánovi“ i jeho tátovi nadávat. „Amerikán“ mu to oplácel a naděje na dobré skončení nebyla.

Ale najednou se Hašek obrátí na mne a povídá: „Prosím vás, dojděte nahoru pro papír a inkoust, já tomu chytrákovi musím ukázat, co umím.“

Když jsem se vrátil, zeptal se Hašek „Amerikána“: „O čem chceš, abych ti napsal?“

„Piš si, co chceš,“ odpověděl „Amerikán“. „Nebo počkej, když jsi tak chytrý, napiš mi o támhletem protějším učitelovi a o jeho nádobách, co do nich chytá déšť.“

„Dobrá,“ řekl Hašek a už mi diktoval humoresku o učiteli Stříhalovi, o jeho meteorologické stanici a o jejím významu pro Českomorávskou vysočinu, přirovnáváje zaznamenané srážky s lijáky v Quatemale apod. Hádká tím však nepřestala, Hašek nardiktoval jednu nebo dvě věty a už zase odpovídal „Amerikánovi“, a tak to šlo, dokud nebyla humoreska hotova.

„Tak, a teď ti to přečtu,“ řekl Hašek, vzal rukopis a přečetl jej.

„Dovedl by to tvůj táta, co?“ zeptal se „Amerikána“, když dočetl.

„To je psina,“ odpověděl „Amerikán“ s obdivem, „to by můj táta nedovedl. Kam to pošleš?“

„Do Humorů. Podej mi ruku a do smrti dobrý!“

Podali si ruce a bylo dobře. Humoreska byla pak za týden ve Vilímkových Humoristických listech.

Hašek si vedl v evidenci všechna křestní jména lípnických občanů, s kterými se kamarádlil. A když se přiblížil svátek některého z nich, hned se zval všechny známé na předvečer svátku k Invalidovým k oslavě. Napsal vždy podobný oběžník, jaký psával v zimě v sezóně zabíjaček, a zpravidla ve verších.

Takový večírek se arci pořádal na útraty oslavencovy. Zahajoval ho pokaždé Hašek dlouhou vtipnou

přednáškou o oslavencově patronu, cituje přitom písmo svaté, spisy církevních otců, legendy, nebo život a utrpení svatých a světic a přirovnáváje skutky patrona se skutky oslavencovými. Bylo-li oslavenců více, býval takový večírek dosti bujný. Tak se stalo, že na svatého Josefa seděl ráno jeden z Josífků v kostelních schodů ve sněhu a ptal se kolemjdoucích přísně, co vědí o životě svatého Josefa — pěstouna.

Největší oslava měla být arci v podvečer svatého Jaroslava, protože ho kromě Haška slavil i lípnický pan sládek. Ale nedopadlo to dobře. Toho dne se na Lipnici objevil potulný zázračný fakír a chtěl pořádat u Invalidů představení. Místnost však měl zadanou Hašek a fakír šel tedy na radu hostinského Invalida vyjednávat k němu, aby mu ji přepustil. Když zvěděl, oč jde, byl Hašek jako u vytržení. Místnosti a oslavy se arci nevzdal, ale angažoval si fakíra jako velkolepé půlnoční překvapení a mnul si celý den radostí ruce, jaká to bude zábava.

Večírek byl velkolepý, Hašek promluvil slavnostně o svatém Jaroslavu, pan starý dal nosit pivo, Hašek likéry, a tak byli všichni velmi rozjaření. Tu měl vystoupit fakír. Ten se až do té doby posíloval na Haškův účet v kuchyni a chtěl za to ukázat řádnou práci. Začal si propichovat lalůčky u uší, pak tváře, pak svaly na rukou, pak si začal vylamovat předloktí z kloubů — zkrátka od čísla k číslu předváděl větší hrůzu. Rozjaření hosté přestávali jeden po druhém pít, bledli, zelenali a vytráceli se rychle ven. Fakír se chystal právě polykat sklo,

když Hašek zpozoroval tragické následky fakírovy odporné produkce. Okamžitě vyhnal fakíra z místnosti, ale už bylo pozdě. Nálada se nevrátila a veřejek byl zkažený.

To byl poslední Haškův svátek v jeho životě.

Jednoho květnového večera jsem seděl s kamarády v jiném hostinci, kde byla právě májová taneční zábava. Chtěl jsem jít tancovat, chystal jsem se do sálu, když se najednou rozléty dveře a v nich Hašek s paní Šurou. Zasedli mezi nás. Paní Šura mi po straně řekla, že je ráda, když mě tu zastihla. Hašek byl zas v „lepší“ náladě a jen se rozhlédl, prohlásil, že pítí všem ve výčepu i v sále platí on a mne určil k tomu, abych zapisoval všechno, co pan hostinský načepuje.

Paní Šura se dlouho nevydržela dívat na to, jak pivo teče proudem, a utekla domů. Já měl po tanci. Hašek se také na chvíli podíval do sálu, kde muzikanti na jeho počest břeskně vyhrávali a celý sál s hudbou zpíval. Domů šel Hašek až k ránu a s hudbou.

Účet podle toho také vypadal.

Za krátkou dobu, co jsem byl u Haška, poznal jsem všechny jeho tužby a bolesti, poněvadž jsem mu vyřizoval jeho korespondenci. Byl jsem proto překvapen, když se mi jednoho dne svěřil, že koupil domek. A ještě více jsem se podivil, když mi řekl, který. Byl to domek sešlý, na prudkém svahu pod hradní silnicí, který měl z přední strany pří-

zemí, ze druhé strany kromě přízemí ještě dvě patra. Hašek dal domek řádně opravit, což trvalo celé léto a stálo hrozně peněz. Těšil se, jak bude dělat pana domácího.

V domku bydleli dva nájemníci. V zadním přízemí bydlel místní kameník se svou sestrou a v prvním poschodí chudá vdova, švadlena. Hněd při koupi domku je Hašek navštívil a oznámil jim, že ode dneška jemu, jako domácímu pánu, nemusí platit žádný nájem.

Nemusím snad líčit děkování, jakého se Haškovi dostalo, a pak nové děkování, když těmto nájemníkům dal byty řádně opravit. Také zedníkům a jejich pomahačům se asi nikdy tak nepracovalo jako na Haškově domku. Dával denně všem dobré sváčiny, ač měli od stavitele svůj pevný plat. Stavitel prosil Haška, aby mu nekazil zaměstnance, ale Hašek neposlechl. Kromě stavitelových zaměstnanců vzal na stavbu do práce na svůj účet jednoho nezaměstnaného člověka a ještě po ukončení stavby ho zaměstnával, třebaže nic jiného neměl na práci než vytápět a větrat čerstvě upravené místnosti.

Paní Šura to nerada viděla, oprava domku se tím hrozně prodražovala, ale nic nezmohla.

V domku měl Hašek dva pokoje v nejvyšším patře a jeden pokoj s kuchyní o patro níže. Pokoj vedle kuchyně si zařídil jako přijímací pokoj a užíval jej zatím jako pracovny. Tu chtěl zařadit v nejvyšším patře, ale poněvadž nábytek do kuchyně a přijímacího pokoje stál dost peněz, odložil zařízení pracovny a koupil psacího stroje na pozdější dobu.

Opravu domku i vnitřní zařízení financoval nakladatel Synek. Nevím, měl-li Hašek u něho nějakou železnou zásobu, nebo bylo-li to ve formě zálohy na Švejka, který šel stále na dračku.

Začátkem října 1922 se Hašek s paní Šurou přestěhovali do nového obydlí. Přijali do služby mladé děvče, Rezinku Špinarovou, a začali pomalu hospodařit.

Tehdy již Hašek těžko chodil, naříkal si na revmatismus, na těžké bolesti v nohou a málokdy si kam vyšel. Žil nejvíc jen v pokoji u kuchyně a ani nahoru do ložnice se mu nechtělo chodit spát. Dal si přinést z ložnice pérovou vložku; tu si postavil v pokoji pod okno a tam spal. Na vložce polehával Hašek i ve dne.

Pokoj, ve kterém spal a který byl současně naší pracovním, měl jednoduché zařízení. Dva stoly, asi osm židlí a dvě poličky na keramiku. Na jedné polici byla zavěšena za stuhu balalajka paní Šury, na kterou občas hrávala.

Stoly a židle si dal Hašek udělat ve stylu staročeského nábytku, podle stolů a židlí na lipnickém hradě. V tomto pokoji bývala téměř každý večer jeho společnost. Zval každého, kdo mu byl sympatický, ať to byl kdo byl: starosta města, krejčí, švec, kameník, úředník, učitel, lidé bez rozdílu politického přesvědčení. Jen klerikálům se vyhýbal. Někdy i odpoledne musela služka dojít k těm, kteří bydleli nejbližší a měli-li pokdy, museli přijít na návštěvu.

Jednou v neděli večer dostal Hašek návštěvu

přespolních známých. Pilo se a mluvilo, až Haškovi napadlo zeptat se, jak se jim líbí jeho staročeský nábytek.

Společnost usoudila, že jsou stoly i židle sice hezké, ale za nic prý nestojí, poněvadž jsou z měkkého dřeva a ne z tvrdého jako nábytek na hradě.

Když jsem přišel v pondělí ráno, viděl jsem důsledky tohoto sporu. Hašek seděl již za stolem, což jindy nebývalo, a s vítěznou tváří mě vítal: „To jsem jim to ukázal.“

Na první pohled jsem viděl, jak jsou opěradla u většiny židlí rozštípena, strop polit inkoustem. Řekl jsem si, že tu byla rvačka, Hašek mi však s nadšením vysvětlil, co se stalo.

Chtěl prostě společnost přesvědčit, že jeho židle a stoly se vyrovnají tvrdému nábytku, a proto se vsadil, že z nábytku nic neurazí ať s ním tlukou jak chtějí. Tloukl tedy každý stolem nebo židlí, jak mu co přišlo do ruky, a Hašek se na to díval.

Že stoly a židle popraskaly, z toho si Hašek nic nedělal — měl jen obrovskou radost, že z nábytku nelitají třísky.

Když některý večer nikdo ze známých nepřišel, poslal Hašek vždycky služku k Invalidům, jsou-li u nich v lokále nějakí hosté, aby je pozvala a hned také přivedla. Aby hostinský nebyl zkrácen na výdělku, musela hned s sebou vzít veliký, asi šestilitrový džbán na pivo a požádat ho, aby ještě nezavíral, poněvadž ještě několikrát pro pivo přijde. Stávalo se často, že s hosty přišel též hostinský.

Jednou přivedla služka od Invalidů jediné tři hosty. Byl to hajný, švec a krejčí a všichni byli pravými typy svého povolání. Hajný se ševcem nebyli Haškovými hosty poprvé, a proto věděli, co je čeka, ale krejčí myslel, že byl pozván jen na malou sousedskou besedu. Když již vypili několik „džbánků“ piva a slušné množství líkéro, chtěl jít krejčí domů, a proto se začal loučit. Hašek ho zdržoval zprvu po dobrém, ale krejčí se již nechtěl zdržet. Hašek nikdy nesnesl odporu a byl vždy nedůtklivý, odmlouval-li mu někdo. Tentokrát se dopálil, sebral z okna browning, který měl při ruce u své postele, a namířil na krejčího: „Ježíšmarjá, Tondo, nikam nepůjdeš, tady zůstaneš a pít budeš!“

Krejčí zbledl a oddal se svému osudu.

Také s posádkou místní četnické stanice prožil jeden veselý večer. Zval pány četníky častokrát, ale ti se snad obávali pošramocení své pověsti, nikdy nepřišli. Až jednoho večera přece jen s pomocí pana starosty podařilo se je přivábit. Bylo veliké omlouvání, že oni by rádi, ale že okolnosti a tak dále... Hašek je ubezpečil, že se nemají čeho obávat, jen ať klidně jdou dál, a aby uklidnil jejich obavy, vypůjčil si od nejmladšího z nich služební bodák, který zabodl do prkna nad kuchyňskou postelí, a na to jsme museli všichni přísahat jako na krucifix, že nikomu nepovíme a nevyzradíme, ať se toho večera stane cokoliv.

Tento večírek skutečně minul beze všech následků.

S nastávající zimou se stále víc a více dostavovaly příznaky Haškovy choroby. Nohy ho bolely a přicházelo časté zvracení. Bolení nohou považoval za revmatické a zvracení vysvětloval tím, že má zkažený žaludek aspirinem, kterého ve velkých dávkách užíval proti revmatismu. Místního lékaře, kterého rád vídal jako hosta, nechtěl později ani vidět, zvláště zmínila-li se mu paní Šura nebo já, aby se dal od něho prohlédnout. Zakázal si, abychom před ním mluvili o lékaři. Také o doktoru Zaplatilovi z Prahy, kterého dříve často zval na návštěvu, nechtěl nic slyšet. Každou zmínku o jeho návštěvě považoval za nepřímou nárážku na svou chorobu. Nevycházel již vůbec, nejvýš si vyšel před dům a dělal si plány, jaké vysází na jaře na zahrádce květiny. Že by byl nemocen, nepřipustil vůbec.

Poslední výlet byl v polovině listopadu do blízké vesnice, Dolního Města, o posvícenském pondělku na „zlatou“. Měl tam několik známých, a když se dozvěděl, že se tam z Lipnice chystá větší společnost, nedal se udržet. Marně jsme ho prosili, aby zůstal doma, museli jsme objednat povoz a po večeri jsme jeli; Hašek, paní Šura a já. Haška jsme museli vyneset na bryčku, a poněvadž byla veliká zima, důkladně jsme ho zabalili.

Jeho zdravotní stav mu nedovolil zúčastnit se posvícenského veselí v plné míře. Hrál celou noc se svými známými karty, dobrá nálada ho však ani přitom neopustila.

Z posvícení jsme přijeli v 5 hodin ráno.

Hašek polehával nebo posedával a přitom mi diktoval až do konce roku. O prvním vánočním svátku proházal v čerstvém sněhu pěšinku od domu a chválil si, jak mu nohy začínají dělat dobrotu. Těšil se z této chvilkové a klamně úlevy a vyhradil si prohazování pěšinek ve sněhu pro sebe.

Silvestra strávil v družné zábavě dosti dlouho do noci v kruhu několika známých. O Novém roce však již bylo vidět, jak nemoc najednou rychle pokračuje. Hašek však nechtěl stále nic o tom vědět. Vítal své známé, kteří mu přišli blahopřát, a když brzo odcházeli, vidouce jeho bledost, námahu a těžký dech, zlobil se na ně. Místní lékař, doktor Novák, který na prosbu paní Šury přišel nenápadně Haška o vánocích navštívit, byl tentokrát již zavolán opravdu, ale lékařskému vyšetření se Hašek podrobil teprve až druhý den. Bohužel pozdě.

Poněvadž Hašek několik měsíců již mnoho nejedl a co snědl, zvrátil, nařídil lékař nejlehčí a nejstravitelnější pokrmy. Na jeho radu doběhl jsem do Kochánova k dobrému Haškovu kamarádu Kolářovi, který mi dal pro něho láhev medu a ze svých výrobků krabici dětské moučky a ovesných vloček. Paní Šura se pokoušela dávat Haškovi med a dětskou moučku, ale Hašek vzal od každého jen na ochutnání a více již nechtěl. Ovesné vločky ani neochutnal.

Kritický den se dostavil druhého ledna. Hašek již dýchal jen s velkou námahou a neklamný důkaz jeho utrpení byl, že poprvé, co jsem ho znal, nikoho, vyjma paní Šury, u sebe dlouho nestrpěl.

Také mne si několikrát zavolal k sobě, ale když jsem viděl, s jakým přemáháním se mnou mluví, brzy jsem odcházel. Odpoledne, když se Haškovi stále víc a více přitěžovalo, odeslali jsme telegram jeho bratrovi a doktoru Zaplatilovi do Prahy s prosbou, aby okamžitě přijeli.

Hašek do té doby ještě ležel u okna na své zamílované pérové vložce z postele, až teprve na stálé lékařovo domlouvání svolil, abychom z ložnice přinesli postel a uložili ho na ni.

Domů toho dne jsem odešel v jedenáct hodin večer s malou nadějí na zítřek a s tím, že služka pro mne okamžitě přijde, přitíží-li se Haškovi. Byl jsem vzbuzen o půl páté ráno, a když jsem doběhl k Haškovým, viděl jsem hned v kuchyni na první pohled všechnu beznadějnost. Lékař přecházel zamračen beze slova po kuchyni a paní Šura tlumeně plakala. Bylo vidět, jak těžko svůj pláč tlumí. Také nepravidelný a chrčivý dech, který bylo slyšet i zavřenými dveřmi z pokoje do kuchyně, nasvědčoval, bohužel, smutné pravdě, že minuty života Jaroslava Haška jsou již sečteny. Paní Šura mi krátce vysvětlila, jak se nemoc během noci zhoršila a prosila mne, abych nějakým způsobem telefonicky oznámil do Prahy Haškovu bratru Janovi, že Jaroslavčík umírá.

Byla to těžká věc, ve tři čtvrti na pět ráno, když nebyl ještě tehdy v místě telefon. Nezbylo nic jiného, nežli zase dojít ke Kolářovi do Kochánova, poněvadž on byl nejbližší, odkud se mohlo telefonovat. Odešel jsem proto brzy po páté hodině, abych

hned, jakmile pošta ve Světlé nad Sázavou začne pracovat a linky na Prahu nebudou ještě přetřeny, mohl se spojit s Prahou.

Příznám se, odešel jsem skoro rád, každá minuta v tomto těžkém prostředí byla věcností a bylo velmi těžko dívat se na zoufalství paní Šury.

Z Kochánova jsem se vracel kolem desáté hodiny. Stále jsem se utěšoval, že je ještě možný obrát.

U samé Lipnice jsem potkal dva občany ze sousední vesnice a již z dálky jsem se rozhodl, že se je jich zeptám, nevědí-li, žije-li ještě Hašek. K mé otázce nedošlo. Když jsem docházel k oběma občanům, nečekali oni na moji otázku a volali: „Víte, co je nového? Hašek umřel!“

Bylo po nadějích. Již jsem nespěchal, a nač také? Vidět zoufalý pláč paní Šury? Věděl jsem přede, že každá útěcha bude marná, a věděl jsem též, že se k utěšování ani nehodím. Sám jsem ztrácel Haškem mnoho a sám jsem potřeboval útěchy.

Když jsem se vrátil, umývalo již Haška několik žen. Paní Šura vypadala jako bez rozumu, ale nejkrásnější a nejsladší její slova nepřivedla Jaroslavička k životu. Musela být násilím od mrtvého těla odváděna, aby ho ženy mohly umýt.

Hašek zemřel 3. ledna 1923 o půl deváté hodině dopolední a čtvrtý den jsme ho na lipnickém hřbitůvku pochovali. Nedopsal svého dobráka Švejka a nedočkal se toho, aby mohl začít nové dílo „Příběhy pana okresního hejtmana“, o kterém se mi jednou důvěrně zmínil.

Pohřeb se konal v neděli odpoledne a byl na místní poměry skutečně důstojný. Haška doprovodil z Lipnice snad každý, ať byl jakéhokoliv vyznání a politického přesvědčení, rovněž účast z celého okolí byla veliká. Nikomu nevadilo, že pochovááme Haška, prvního bezvěrce na Lipnici, ke hřbitovní zdi, v blízkosti kouta sebevrahů, kde nám bylo milostivě dovoleno dát pro Haška vykopat hrob.

Pohřeb byl proveden bez církevních obřadů a jen za nepatrné účasti oficiálních kruhů uměleckých. Věrný Haškův druh, akademický malíř Mistr Panuška, však nechyběl.

Rakev s Haškovým tělem z domu až na hřbitov odnesli členové lipnického Sokola. Tehdejší vzdělavatel Sokola učitel Mareš rozloučil se s ním nad hrobem a zpěvácký odbor Sokola zapěl mu naposlady...

Své vzpomínky na Jaroslava Haška jsem napsal trochu stručněji již v roce 1927, tj. čtyři roky po Haškově smrti.

Psal jsem je tehdy pod dojmem dopisu spisovatele Eduarda Basse a rovněž tyto vzpomínky jsou psány pod dojmem vlastnoručního Bassova dopisu z 1. dubna 1947, ve kterém mi napsal: „... prosím Vás velmi, abyste mi brzo poslal své vzpomínky na Haška v Lipnici, jak jste se k němu dostal, jak Hašek tam pracoval, kolik hodin denně a v kterou dobu, jak žil, pil-li, vyváděl-li nějaké kousky, měl-li dost peněz apod. Byl jste tam i při jeho smrti? Pak vylište i to!

Všechno to by zajímalo nejen nesčetné Haškovy čtenáře, ale i literární historiky jako dokument! Jen, prosím, vylíčení co nejprostší a nejvěrnější — právě ten ohled na literární historii. . . Prosím Vás, abyste mi dovolil otisknout Váš příspěvek v knize o Haškovi, kterou chystám. . .“

Chystaná kniha bohužel nevyšla. Bass se pokoušel několikrát pohnout Haškovými kamarády, ale kromě mého příspěvku nedostal ani jediného. Jaké byly toho příčiny? Malé vyhlídky na autorský honorář? Nebo snad závažnost připravovaného díla — s ohledem na literární historii — nikoho z pamětníků nalákala.

A právě s ohledem na tuto historii stala se ne-do-zr-ná škoda, že se neuskutečnil Eduardu Bassovi jeho plán.

Pisatelů reportáží a historek o Haškovi a jeho životopisců však bylo vždy dost. Mnoho se toho o Haškovi napsalo, ale jen málo z té veliké spousty se může použít jako dokument. Byly články v denních listech, které až trestuhodně psaly nepravdy a nehoráznosti.

Se jménem Jaroslava Haška je např. velmi často spojováno jméno Františka Sauera, známého pod přezdívkou Franta Habán ze Žižkova.

Po dobu svého pobytu na Lipnici neudržel Hašek se Sauerem žádný styk. Sauer se přijel dvakrát podívat, a to bylo všechno. Z rozhovorů s Haškem jsem se dozvěděl, že Sauer byl kolportérem prvních sešitů Švejka v době, kdy Hašek neměl pro něj nakladatele a musel jej vydávat sám. Sauer prodával

sešity v pražských kavárnách pod cenou „po šestáku“ a ani ty Haškovi neodvážel, a proto se Hašek při svém odchodu z Prahy se Sauerem nerozešel v dobrém.

To však Sauerovi nevadilo. Hašek stejně na to brzy zapomněl a Sauer z popularity Haškovy také něco chtěl mít. Ještě za Haškova života a po jeho smrti psal své vzpomínky a dokonce i divadelní hru.

Sauer vymyslel ještě mnoho podobných „psín“, a poněvadž o něm šla pověst jako o nejlepší kamarádu Haškovu, nebyl nikým ve svých nehoráznostech brzděn. Naopak, našel i on své ctitele.

Byl jím např. bývalý redaktor Svobodných novin Michal Mareš, který rovněž velmi rád psal své vzpomínky na Haška, neohlížeje se přitom napravo ani nalevo.

V roce 1946 (22. června) uveřejnil ve Svobodných novinách pod čarou článek, ve kterém popisuje zásluhy Franty Sauera, prý prvního nakladatele Švejka. Měl tím pravděpodobně na mysli to neblahé prodávání Švejka po kavárnách. Také jeho divadelní hru o Haškovi si v tom článku velmi pochvaloval a pak se pustil do vlastního vzpomínání.

Historiku o flašinetáři, který hrál za „pětku“ před farou plnou hodinu, náležitě zveličil — v jeho podání hrál flašinetář celé dva dny, nechal Haška za jednu noc vypít osmdesát „černých se šutrem“ (černé kávy s rumem) a nepočítal se zdravým rozumem čtenářů.

Mnoho jiného toho ještě Michal Mareš napsal, a

že při tom nesledoval pravdivé zpravodajství, svědčí i to, co napsal v tomto článku také o mně: „... Hašek se šetrně ujal syna obecního policajta, který měl obličej zničený lupusem, a aby neurazil nešťastného chlapce stipendiem, zaměstnával ho diktováním Švejka...“

Bylo ještě mnoho nehorázností v tomto článku, a proto jsem redakci Svobodných novin napsal, co si o článku Michala Mareše myslím, a poukázal jsem na jednotlivé body se žádostí o řádnou tiskovou opravu. Kromě toho požádal jsem redakci o oznámení, kdy se mám do redakce dostavit, abych tam osobně dokázal trestuhodný výmysl p. Mareše a to, že obličej nemám zničený lupusem a ani nějaké stopy, že bych někdy lupus na obličejí měl, a také to, že mě Hašek přijal do svých služeb proto, že mě potřeboval, a ne proto, aby se mne šetrně ujal!

Dopis, který měl dokumentární formu, zaslal jsem v opise na vědomí Syndikátu českých spisovatelů. Od Syndikátu jsem dostal krátkou odpověď, ve které bylo poděkování za „zajímavý“ dopis, ale s ohledem na to, že Syndikát prý je organizací odborovou, nemohou prý jej projednat.

Redakce Svobodných novin neměla rovněž zájem na tom, zda jsou v jejím deníku psány články pravdivé nebo ne, na dopis mi neodpověděla a předala jej p. Marešovi. Ten mi napsal, abych ho v redakci navštívil, že nebyl dobře informován (přestože se vydával za velkého Haškova znalce) a o mně že byl toho mínění, že jsem už dávno mrtev, a že se pokusí dát věc do pořádku.

Při mé osobní návštěvě v redakci se mi Michal Mareš omluvil a tím tato záležitost skončila. Haškovi těch „osmdesát černých se šutrem“ zůstalo, rovněž tak flašinetář a mně lupus!

Také Longen, bývalý ředitel divadla „Adrie“, nepsal své vzpomínky na Haška zcela objektivně. Je v nich cítit zatrpkllost, která ho svedla k zkresení některých Haškových vlastností. Příčinou toho byl špatný rozchod Longena s Haškem.

Longen, zdá se, přepočítal se v kalkulaci, co mu vynese zdramatizovaný Švejk, který byl dvakrát denně hrán v „Adrii“ vždy při vyprodaném hledišti. Longenovy požadavky byly pravděpodobně ještě vyšší a když další dramatické Švejka nedával Hašek v tempu, jak Longen žádal (poslední zdramatizování „Švejk na mírové konferenci v Janově“ zadal Longen Rudovi Maříkovi — pamatuji se, že této hry jsme napsali jen několik listů, pro které si Mařík přijel a odvezl do Prahy), došlo mezi Haškem a Longenem k neshodě. Krátce potom přišel Longen do peněžní tísně, odejel i se svou ženou Xenou do Berlína a odtud poslal Haškovi vyčítavý dopis, který ještě neshodu mezi oběma prohloubil.

Longenem napsané historky a vzpomínky na Haška nesou stopy této neshody.

Mnoho chaosu do vzpomínek na Haška přinesli také příležitostní návštěvníci Lipnice. Rok co rok přijde na Lipnici mnoho turistů a je mezi nimi většina, kteří chtějí něco slyšet o Haškovi. Při mé poslední návštěvě na Lipnici ptal se mne kastelán lipnického hradu, jsem-li prý také tolik stále tázán

na Haška. Mezi turisty bývá mnoho lidí „od péra“, kteří cestou z Lipnice upraví si to, co zde slyšeli, po svém a historka, třeba již ve svém původním podání trochu „přitažena“, dostane se do novin v úpravě hezky „přikrášleně“.

Důkazem toho byl i sjezd českých žurnalistů v roce 1946 v Havlíčkově Brodě. Žurnalisté zajeli si z Havlíčkova Brodu na Lipnici a zde vykonali pietní návštěvu u Haškova hrobu a jeho domku. V týdnu na to bylo mnoho novinových článků o tomto zájezdu, které byly spojeny s historkami, jejichž dokumentární hodnota nebyla valná.

Čas od času pokoušel jsem se některé nehoráznosti o Haškovi uvést na pravou míru, ale nikde, až na jedinou výjimku, nebyl o to zájem. Noviny často nestály o pravdu, ale o historky, jaké jim předkládali Sauer, Mareš a jiní.

Hašek si neuměl vésti své hospodářské záležitosti. Nedbal ani o pořádek v korespondenci, ani v příjmech, plynoucích z jeho autorských práv. I když jsem se chtěl pokusit zavést nějaký pořádek, nestál o to a ani to nedovolil. Pomůcky, které namou žádost jednou koupil (pořadač, index apod.), hned rozdal. Byl spokojen a šťasten s tím, co měl a po jiném netoužil.

Po návratu z Ruska nevrátil se ke své ženě Jar-mile Haškové, rovněž spisovatelce četných dobrých povídek. Rozešel se s ní ještě před odchodem na vojnu za první světové války. Z Ruska přijel do Prahy ve společnosti paní Šury (Alexandry Lvovy),

kteřá se s ním v krátké době přestěhovala z Prahy na Lipnici. Sdílela s ním zde všechny radosti i starosti.

Hašek na smrtelné posteli na připomínku dr. Nováka (který již viděl blízký konec) udělal poslední vůli. Poslední vůle měla jen pár řádků, a poněvadž byla psána v noci, kdy kromě lékaře, paní Šury a služby Špinarové nikdo jiný nebyl přítomen, podepsali ji jako svědci dr. Novák a R. Špinarová.

Po půl roce po Haškově smrti opustil jsem vzhledem k novému zaměstnání svůj domov na Lipnici, a tak o dalším pozůstalostním jednání a i o osudech Haškovy literární pozůstalosti neměl jsem již přímých zpráv, nýbrž dostával jsem je již neúplně a z podání jiných.

K napsání těchto řádek jsem se znovu odhodlal po dlouhých letech. Vylíčil jsem v nich dobu i příhody, které jsem s Haškem prožíval, jak je mám v živé paměti a ve svých poznámkách zapsány.

Přál bych si zcela srdce, aby literárním historikům, kteří budou v budoucnosti jeho osobnost i literární pozůstalosti hodnotit, byly tyto mé vzpomínky dobrou pomůckou.

LIDÉ NA LIPNICI

Říkáme-li dnes Haškova Lipnice, míníme tím víc než slavnosti, které se poněnáhlu stanou tradičními. Tady vzniká spojení dvou slov, která patří k sobě, docela jako Havlíčkův Brod. A přece Hašek prožil na Lipnici jen krátkou dobu, jen konec svého života — a navzdory tomu, žádné místo nemá tolik práva zváti se Haškovým jako Lipnice.

Byla to náhoda, že se sem Hašek dostal. Přátelé, kteří mu Lipnici doporučili, byli výtvarníci, jim se líbila půvabná krajina a chtěli její půvab zvýšit Haškovou přítomností. Jistě také věděli, že lidé na Lipnici jsou dobří, nemohli však tušit, jak dokonale se Hašek s nimi sžije a jaký podíl bude mít lipnické prostředí na jeho tvorbě.

Dobří lidé jsou všude, právě tak jako zlí. Hašek si uměl vybírat přátele z té první skupiny, a byl by je jistě našel i jinde. Jenže — byl by našel takové? I kdyby jinde byl hostinský, který by hostu Haškových kvalit vycházel vstříc, dovedl by tak velkoryse a trpělivě přehlížet, když se host octl v prodlení? Našel by se jinde druhý švec, kte-

rý by s takovou ochotou vydával vandrákům boty na Haškovy poukázky a dovedl počkat na zaplacení, neupomínat, nedovádět, že pan spisovatel vyhazuje peníze a dává leckdy prezenty lidem nehodným? Našel by se kde četník ochotný k asistenci při krádeži prasete — pravda, nešlo o skutečnou krádež, ale pro četníka nemusela být žertem účast na takovém žertování. Můžeme brát Haškovy lipnické přátele jednoho po druhém, čím dál tím víc nám budou potvrzovat, že tu Hašek opravdu přišel mezi své, mezi lidi dobrého srdce, se smyslem pro humor a žádné netykavky, když autor Švejka vedl legraci poněkud drsnější.

Skutečně. Hašek nemohl najít prostředí vhodnější pro vyvrcholení své tvorby. A našel tu víc než přátele. Našel tu spolupracovníka, jakého se málokdy poštěstí najít. Kliment Štěpánek přijal Haškovu nabídku, aby psal podle jeho diktátu. Hašek měl opařenou ruku, potřeboval někoho, kdo by mu zatím půjčil svou. Nastoupil tedy Kliment Štěpánek jako písař. Docela obyčejný písař, živý diktafon, o takové nebylo nikdy nouze — a hle, čím se stal! Tajemníkem, důvěrníkem Haškovým, spolupracovníkem v nejlepším slova smyslu. Jeho úkol se brzo rozrostl daleko za zápis podle diktátu, Kliment Štěpánek neseseděl jen s Haškem u stolu, šel s ním na stavbu, byl pohotově, kdykoli se Haškovi ozvala inspirace — ještě víc, nutil svou přítomností Haška k práci i tehdy, když by si byl Hašek raději dopřál oddechu a povyražení. Štěpánek ho přiměl, aby přinejmenším spojil obojí; to znamenalo bdít

v hluku, v nepohodlí, aby se neztratilo ani slovo z povídky právě vznikající. Z tajemníka se později stal i ošetřovatel, který ovšem i dál plnil svůj úkol: zachycovat Haškovu tvorbu, uchovat ji čtenářům. Nebylo to vždycky snadné. Kliment Štěpánek vám o tom nic neřekne, lze si však představit, že bez opravdového přátelství, bez nadšení pro Haškovo dílo by nebyl mohl vyhovět nemocnému autoru, věnovat mu všechnu potřebnou pozornost a trpělivost. Můžeme říci bez nadsázky: sotva bychom měli tři díly Švejka a kus dílu čtvrtého, kdyby Haškovi nebyl pomáhal spolupracovník tak odaný, kdyby nebyl stejně pilně jako skromně a neosobně podpíral tvůrčí úsilí Haškových posledních dnů. Bez toho všeho by bylo torzo Švejka mnohem menší.

Co dala Lipnice Haškovi, dala české literatuře, českému humoru, a z těchto darů stále, nevyčerpitelně vyvěrá síla k plnění budovatelských úkolů. Vždyť i socialismus, ba právě socialismus lze vystavět rychleji a lépe, jdeme-li do díla s veselou myslí.

Na Lipnici je Haškův hrob. Ale je tam i živý Hašek, je tam ve vzpomínkách, je tam v lidech, ať to jsou jeho přátelé, ať potomci jeho přátel. Nejen Hašek-spisovatel, i Hašek-člověk tu našel nesmrtelnost.

Václav Lacina